

Ke 300. výročí vysvěcení kostela Panny Marie Bolestné a sv. Jana Nepomuckého v Omleničce u Kaplice

Nenápadná odbočka z hlavní silnice I/3 naproti prostřednímu vjezdu do Kaplice nasměruje poutníka 5 km volným stoupáním k obci Omlenice, jejíž posvátný i správní střed se nachází ve vesnici Omleničce (674 m n. m.). Nad návesní křižovatkou se mohutně vypíná věžní průčelí pro fotografy snad příliš krátkého kostela, který obklopen zvenjška nízkou zdí někdejšího hřbitova předstupuje z posmutnělého, přes určité snahy již déle než půlstoletí postupně se rozpadajícího objektu zámku a hospodářského dvora.

Těsná stavební souvislost s dávným šlechtickým sídlem, které mu kdysi dalo život, se chrámu málem stala osudnou. Počátkem 21. století byl po většinově zhrouteném svatostánku v Pohoří na Šumavě (1999) druhým nejvíce ohroženým kostelem českobudějovické diecéze. Včasným statickým zabezpečením se ho podařilo zachránit (bohoslužby obnovy 28. 10. 2007). Rovněž díky finanční pomoci státu, obětavému přispívání Obce Omlenice i darům dobrodinců mohla pokračovat jeho celková obnova nejprve vnější (střešní krytina, vnější plášť), technického zázemí (sakristie) a následně vnitřní (dokončena 2016).

Odprodejem části územního příslušenství hradu Pořešína vznikl roku 1363 nevelký šlechtický statek Omlenička. Šlechtické sídlo středověkého původu prošlo na přelomu 16. a 17. století renesanční a v 18. století barokní přestavbou, patrně ve spojitosti s výstavbou kostela. K přebývání vrchnosti přestal zámek sloužit poté, co roku 1778 statek zakoupil vyšebrodský klášter. Zůstal zde pouze hospodářský správce. Roku 1787 sem byla z oddělené části fary přestěhována škola (zrušena 1975, chátrající budova při jihozápadním nároží kostela snesena 2016). Při 1. pozemkové reformě byl zbytkový statek roku 1926 předán do vlastnictví panu Benešovi. Postátněný, ovšem nepřilíživ udržovaný se po roce 1989 vrátil jeho právním nástupcům, poté se stal majetkem soukromé společnosti.

Roku 1707 statek Omleničku koupila předtím již jednou v Čechách provdaná rakouská šlechtična, hraběnka Eva Františka Nytzová, rozená Spindlerová z Hofegg (†1714). Její podnikavý manžel hrabě Jan Antonín Nytz z Wartenburgu, tehdy nikoliv nevýznamný představitel Horních Rakous, hodlal mj. tištěnou propagaci na základě odborného rozboru léčivých účinků vody z nedalekého Lackova či Ladislavova pramene pozvednout úroveň místního lázeňství. Jako součást léčebné kúry se hostům doporučovala účast na bohoslužbách v nové zámecké kapli Panny Marie Bolestné, kterou nechali zbudovat při svém letním sídle (vysvěcena 1708), ač se mešní licence vzta-

hovala pouze na nejnужnější doprovod rodiny majitelů zámku. Roku 1714 z jejich podnětu započala jednání s vedením pražské arcidiecéze, k níž území tehdy náleželo, o zřízení samostatné farnosti. Jejich úspěšným dokončením paní hraběnka ve své závěti pověřila pozůstalého manžela jakožto universálního dědice, čímž ho bezděky obtížila starostmi téměř na celý zbytek života. Listem z 12. dubna 1715 arcibiskupská konsistoř v Praze informovala okrskového vikáře a faráře v Kaplici o svém rozhodnutí vyčlenit poddané a další obyvatele statku Omlenička z kaplické farnosti a zřídit vlastní duchovní správu, pro niž téhož dne ustanovila pastýře v postavení administrátora. Pro zřizovací listinu farní fundace hr. Nytze, kterou v téže době přijala, se však nepodařilo získat nutný panovníkův souhlas. Nejen pro nedostatečné hmotné i lidské zázemí nově ustavené farnosti ve statku Omlenička, nýbrž i pro naznačenou možnost jeho převodu tzv. mrtvé ruce, neboť hr. Nytz i ze dvou následujících manželství zůstal bez potomka. Po čtvrtině století nesnadných vyjednávání se až páté verzi zřizovací listiny fundace omleničské fary a školy z 25. března 1739 dostalo církevního i světského schválení a vkladem do desk zemských nabyla platnosti. Poté mohl býti tehdejší administrátor 8. úno-

ra 1740 ustanoven za prvního faráře. Hrabě Nyzt zemřel ve věku 74 let dne 21. října 1742, v neděli po sv. Terezii, kdy se připomínalo 20. výročí vysvěcení kostela, v jehož kryptě spočinul. Teprve za josefínských reforem se skromná farnost se sotva třemi stovkami duší, kterým se posluhovalo svátostmi pokání a eucharistie, a farář dle dohody vypomáhal svým sousedům, rozrostla o cizopanské poddané místní, kteří doposud zůstávali příslušnými do Kaplice, i obyvatele okolních obcí (1786), k nimž později přibýly další dvě. Nepřestávala se řadit mezi početně nejmenší. Až do roku 1878 ji vedli světší kněží poté již českobudějovické diecéze (1785). Roku 1883 udělilo c. k. ministerstvo kultu a vyučování souhlas k tomu, aby bylo farní beneficium přivtěleno (inkorporováno) cisterciáckému klášteru ve Vyšším Brodě, tehdejšímu majiteli statku. Tamní řeholníci tu sloužili do roku 1948, poslední v letech 1950 až 1955 už po státním zásahu a pozastavení činnosti kláštera. Plně rozhodování náleží Biskupství českobudějovickému.

Po odchodu posledního v místě sídlícího kněze (1977) byla farnost posléze přidělena duchovní správě v Kaplici, odkud je obstarávána v současnosti již natrvalo. Rozhodnutím biskupa českobudějovického o sloučení farností zanikla ke dni 31. prosince 2019 také Římskokatolická farnost Omlenice. Její právní nástupkyní je od 1. ledna 2020 Římskokatolická farnost Kaplice. Změnilo se též právní postavení kostela, který již není farním, nýbrž pouze filiálním v rámci Římskokatolické farnosti Kaplice. V prvopočátcích farnosti jeho funkci plnila zámecká kaple Panny Marie Bolestné. Namísto jejího zvětšení dal hr. Nyzt přednost vybudování nového kostela k větší cti a chvále Boží. Dne 26. května 1719 vyhověla arcibiskupská konsistoř v Praze jeho žádosti a pověřila místně příslušného vikáře v Kaplici vykonáním obřadu položení a požehnání základního kamene, kterým se tehdy obyčejně začínalo budování domu Božího. Zde však mnohem později zahajoval třídní slavnosti vysvěcení chrámu. V sobotu 17. října 1722 byl základní kámen dle tradovaného očitého svědectví vložen do rohu přibližně tam, kde je nyní vedle bočního oltáře s Pietou zavěšen kříž a na oltářku pod ním stojí socha Madony.

V neděli 18. října 1722 se novostavba stala místem posvátným. Ke cti Panny Marie Bolestné a tenkrát zatím pouze blahoslaveného mučedníka Jana Nepomuckého ji v přítomnosti stavebníka vysvětil dosavadní vikář P. Benedikt Janoušek z Kaplice za asistence svých dvou kaplanů, místního administrátora a pě-

tice farářů z okrsku. Nazítří 19. října požehnal i nově vymezený hřbitov, na němž se pohřbívalo do roku 1787.

Jedině dle stručného latinského souhrnu žádosti hr. Nyzte o povolení stavby lze usuzovat na to, že kostel byl nově postaven též prodloužením stávající zástavby (kaple) patrně do dosud nezastavěného prostoru. Bádání k 300. výročí farnosti potvrdilo domněnku historiků umění, že je dílem významného rakouského architekta a stavitele Johanna Michaela Prunnera z Lince (1669–1739), který svou autorskou stopu zanechal na světských i církevních objektech rakouského i německého Podunají. Dle zápisů o uzdraveních si roku 1719 jen působením vody z omleničského pramene vyléčil nemocnou nohu. I tomuto svému počínu vtiskl charakteristické rysy, např. dvo-

jící sloupů na pomezí presbytáře a lodi či zúžení v příčné ose. Chrám se dostávalo vysokého hodnocení po stránce architektonické i vnitřního zařízení a výbavy, namnoze však nedochované. Před většími novodobými úpravami interiéru vyzdvihl stavební historik ing. Jan Muk jeho vnější i vnitřní kompozici a osobité detaily, kterými vynikal daleko nad průměr venkovských kostelů. Avšak již v 18. století záduší potřebovalo podporu také z veřejných prostředků (celková oprava 1774). Až na výše zmíněné poruchy statiky, následky požáru sousedního zámku, který roku 1829 poškodil zastřešení a věž, a dlouhodobější obtíže s vlhkostí ve svahu chrám naštěstí zůstal ušetřen větších pohrom.

Dochovalo se tu několik věcných vyjádření některých čestných práv patrona kostela. V upomínku na zakladatele se nad hlavním vstupem nachází sdružený znak s erbem hr. Nytze nahoře a erby jeho manželek Evy Františky Spindlerové a Marie Františky von Huyn († 1733) dole. Na klobouku pozdně barokní kazatelny je znak hr. Marie Dominiky z Thürheimu, rozené von Hager (1754 resp. 1761–1778), a na poprsní vyšebrodského opata Leopolda Wackarze (z období 1878–1891). Právo na čestnější sedadlo zhmotňují dvě protějškové balkonové oratoře po stranách presbytáře, až do první třetiny 20. století přístupné z prvního patra zámku. Do josefinských reforem právo na hrob v kostele docházelo naplnění v kryptě.

Zatímco architektonická podoba chrámu nedoznala větších změn (např. novobarokní završení věže 1892), z původního zařízení se nezachovalo téměř nic a ani později udělaného pro tento chrám tu není až tak mnoho, kromě přemalovávané křížové cesty (1781) nebo varhan od Leopolda Breinbauera z Ottensheimu u Lince (1898; náhradou po rekvisici zinkové píšťaly prospektu 1924). Nynější oltáře – mramorový hlavní a oba dřevěné boční – byly roku 1879 věnovány z klášterního chrámu ve Vyšším Brodě. Slohovou příbuzností takřka splynuly s prostředím kostela. Na přání farníků však byla roku 1882 na postranním oltáři po straně evangelní umístěna původní omleničská Pieta, snad od místního řezbáře a sochaře Johanna Ferdinanda Robotze (1696–1769), v jehož dílně vznikla i socha sv. Benedikta na současném oltáři hlavním. Věřící usedají do lavic z českobudějovické katedrály (1971), z níž pochází také část mramoru, použitého při úpravě liturgického prostoru podle směrnic 2. vatikánského koncilu (1973). Výzdobu klenby volně po vzoru kostela sv. Jiří v Blansku vytvořil v oblasti činný malíř Peter Helming z Attnang-Puchheim (1922).

Společenství věřících se schází každou neděli v 8 hodin střídavě ke mši sv. nebo bohoslužbě slova. K titulárnímu svátku sv. Jana Nepomuckého (16. 5.) přijíždějí i německy hovořící rodáci. Hudební doprovod obřadů i slavnostní vystoupení obětavě zajišťuje místní regenschori – učitel hudby s rodinou a žáky. Nejen architektonicky cenný chrám se veřejnosti otevírá i při Noci kostelů. Dne 16. května 2015 se v předvečer svatojánské pouti připomnělo 300. výročí zřízení farnosti přednáškou a koncertem duchovní hudby.

Letošních 300. narozenin kostela bylo vzpomenuáno v neděli 11. září 2022 od 11:15 při slavnostní mši sv. celebrowané administrátorem farnosti Kaplice P. Pavlem Šimákem za účasti rodáků. V podvečer pak následovala přednáška o historii chrámu a koncert duchovní hudby.

Pavla Stuchlá, Městské muzeum a galerie Vodňany